

Budapest fejlődése.

1873-1908.

Az emberek a régi Pestről bizonyos lelkisínylással szoktak megemlékezni. Igen, mikor még a városi élet a Nádor-utca elejéig és a Népszínház épületéig terjedt, ottan túl veszedelemben forgott az ember élete. Ahol ma díszes paloták büszkélkednek, ott akkortájt kopár területeken ócska vas- és fátalepek voltak. Az öreg csodálkozással tekintenek vissza ezekre a régi, jó időkre és büszkeséggel eltelve mesélik, hogy milyen élet volt Pesten még a kőolajlámpák korszakában. Most már minden megváltozott. Ötemeletes házak, vízvezeték, gáz- és villamvilágítás, villamos vasút, pneumatikus fiakker, telefon, bicikli, és a legújabb pokoli csodák: automobil, mozgófénykép, dróttalan táviró és a repülőgép. Ki hitte volna mindezeket még hatvan évvel ezelőtt? A ma emberei természetesnek találják a telefont és ebben az ideges korszakban nem is éreznék jól magukat nélküle, amint hogy a modern ember nem bérel lakást olyan házban, ahol nincs személyszállító felvonó. Ez a helyzet ma. A régi Pestről pedig ne beszéljünk azzal a bizonyos lelkisínylással, hanem tekintsünk rá vissza a legnagyobb tisztelettel és kegyelettel. Mert a legkevesebb, amit a régi Pest a modern Budapesttől megérdemel: a tiszteletet és hálás kegyeletet. Ha Budapest történetének lapjait olvassuk, azt látjuk, hogy a régi Pest mindenkori a kultúra és hazafias szellem legerősebb védőbástyája volt. A jó példa hatott s kétségtelen, hogy a kultúra és a hazafias szellem fővárosunkban, amely mindig irányítójuk volt az országnak, mindinkább erősebb módon fejlődött. Minden nagyobb, az ország életére kiható akció innen indul ki. Itt köpontosul az ország kultúrája, ipara és kereskedelme. Innen indul ki és itt ölt testet a legtöbb hazafias gondolat. Hazafiságban a főváros mindig vezetett és az 1905. évi nemzeti küzdelem idején is erős harcot vívott az alkotmányért, aminek következtében királyi biztost küldtek a nyakára. Igazi főváros 1873. évben lett Budapest. A Szilárd kormány 1872. évben terjesztett a képviselőház elé törvényjavaslatot, amely Buda és Pest szabad királyi fővárosok, továbbá Obuda mezőváros és a Margitszigetnek egyesítését mondja ki. E törvényt a király a kormányzatot később átvett Lónyay minisztérium idejében szentesítette.

Pest köztörvényhatóságának utolsó közgyűlése 1873 október 24-én volt Kada Mihály alpolgármester elnökölte mellett. Az ülésen jelen volt Thaisz Elek rendőrfőkapitány is, aki mint az akkori városi rendőrség feje, tagja volt a képviselőtestületnek. A jelenlegi városatyák közül hárman voltak tagjai az 1867-1873-iki törvényhatósági ciklusnak, ezek: *Balogh János*, *Mátyus Arisztid* és *Klér István*. Az 1873 október 24-iki közgyűlés nevezetes eseménye volt a fővárosnak. Akkor járt le az 1867-től 1873-ig terjedő mandátuma Pest főváros törvényhatósági bizottságának. Ezen a közgyűlésen tartotta *Barna Zsigmond* akkori városi főjegyző a tanács ünnepi beszámolóját és bejelentette a főváros egyesítéséről szóló törvényt. Azért szűnik meg létezni — ugymond — ez a képviselő-testület, mert az 1872. évi 36. t. cz. rendelkezéseikhez képest a törvényhatóság a testvérfővárosokkal egyesülten szeretett hazánknak oly központját képezze, mely a magyar állam érdekeinek valóságos gyűlöhelye, ezeknek legfőbb támasza és előmozdítója legyen; mely a magyar államiság eszméjét méltón képviselje és a nemzeti fejlődés érdekében úgy szellemileg, mint anyagilag a részekre ellenállhatatlan vonzerőt gyakoroljon.

Beszédének befejező részében pedig ezeket mondta *Barna* főjegyző:

„És most, tisztelt uraim, midőn alkotmányos törvényhozásunknak böles intézkedése folytán szabad királyi Pest város köztörvényhatóságának egy ezredéves hatósági létele megszűnik, s a történelemnek azért adatik át, hogy viruló ifjúságában és Budát szerető karjaival átölelve, hazánk és nemzetünk örömeire Budapest főváros képében teljesen virulva phoenixként újra feltámadjon, nem marad egyéb

hátra, mint Istenhozzádot mondani egymásnak azon kölcsönös támogatásért, mely által Pest szab. kir. városának javát előmozdítani főfeladatunknak ismertük, de e felett kifejezést adni azon forró óhajtatásnak: Isten áldása lebegjen szeretett hazánkon és e hazához méltó fővároson. Eljen Budapest főváros közönsége.

Ezután *Királyi Pál* méltatta a tanács működését, *Simon Florent* indítványára pedig közönséget szavazott a közgyűlés a királynak és a minisztériumnak az alkotmányos tér megnyitására.

Másnap, 1873. október 25-én volt Budapest főváros törvényhatósági bizottságának alakuló közgyűlése, amelyen a kormány által kinevezett miniszteri biztos: *Havas Ignác* elnökölt. Azok közül, akik még életben vannak, a következők voltak tagjai a törvényhatósági bizottságnak: *Apatiecký Sándor* dr., *Borbás József* dr., *Osillag Zsigmond* dr., *Fenyvessy Adolf* dr., *Gold Zsigmond*, *Gombár Tivadar* dr., *Hatala Péter*, *Hegedűs János* dr., *Hieronymi Károly*, *Hüttl Tivadar*, *Kuncz Jenő* dr., *Márkus Ignác*, *Mátyus Arisztid*, *Mérő János*, *Radocza János*, *Stiller Mór* dr., *Tolnay Lajos*, továbbá az elhaltak közül tagjai voltak az akkori képviselőtestületnek: *Deák Ferencz*, *Fabinyi Teofil*, *Jókai Mór*, *Lipthay Béla* báró, *Podmaniczky Frigyes* báró, *Mudrony Pál*, *Röck Szilárd*, *Ráth Károly*, *Szapáry Gyula* gróf, *Szentkirályi Mór*icz *Szlávy József*, *Toldy Ferencz*, *Wahrmann Mór*, *Horn Ede*.

Az alakuló közgyűlés a Redut termében volt. *Havas* miniszteri biztos, mint elnök, megnyitó beszédet mond. Azután felolvasták kerületenként az újonnan megválasztott bizottsági tagok névsorát, amelyben ott szerepelt *Wekerle Sándor* miniszterelnök neve is, akit a IX. kerületben póttagnak választottak meg. A névsor felolvasása után az elnöklő miniszteri biztos a képviselőtestületet végleg megalakultnak nyilvánította, azután bejelentette, hogy az új törvény értelmében főpolgármester-választás lesz és pedig királyi kijelölés alapján. Felolvastatta az erre vonatkozólag leérkezett királyi kéziratot, amelyben a király az akkori belügyminisztert *Szapáry Gyula* gróftól arról értesíti, hogy a főpolgármesteri állásra a következőket jelölte: *Havas Sándor* honvédelmi miniszteri tanácsost, *Házmán Ferencz* Buda főváros akkori polgármesterét és *Ráth Károly*, a pesti ítéltábla alelnökét. A szavazás nyomában megtörtént és *Ráth Károly* a kapta a legtöbb szavazatot. A főpolgármester esküvétele 1893 október 30-án volt. *Havas Ignác* miniszteri biztos üdvözölte *Ráth Károlyt* és átadta neki a főváros pecsétjét. Érdekes beszédet mondott *Barna Zsigmond* akkori főjegyző, aki a törvényhatósági bizottság nevében üdvözölte a főpolgármestert.

Engedje meg — ugymond — hogy a főváros közönségének némely főbb óhaját pár szóval vázolni bátor leszek:

Várja méltóságodtól azt, hogy köztörvényhatósági jogát épen tartsa s ezen jogát és tekintélyét, valamint le, úgy felfelé is a törvény erejénél fogva megtartsa. Várja a rendet és igazságosságot és ebből kifolyólag azt, hogy melyen tisztelt kormányunk s ezen köztörvényhatóság gyakori érintkezéseiből felmerülő ellentéteket, nagy befolyású állásánál fogva közvetítőleg a főváros közönségének méltányos kívánságaihoz képest eloszlassa.

Várja az alkotmányos érzülefnak épentartását és nemzetiségünknek buzgó ápolását.

Azután *Ráth* mondott nagyszabású beszédet és átvette a főváros pecsétjét, mert akkor nem volt polgármestere a fővárosnak. November 4-én *Kannermayer Károly*, az új polgármester letette esküjét és átvette *Ráth*tól a főváros jelvényét és pecsétjét. Az alpolgármester *Gerlóczy Károly* lett, a főszámvevői állásra *Lampl Hugó*t választották, aki még ma is viseli ezt a pozíciót. *Viola Imre* tanácsnok akkor I. osztályú tanácsjegyző volt, *Sipőcz László* árvaszéki elnök és *Kun Gyula* tanácsnok II. osztályú tanácsjegyző volt. *Halmos*, akkor még *Haberhauer Jánost* a X. kerületi előjárósághoz jegyzőnek választották. Még vissza kell térnünk az 1867 évre, amelynek érdekessége a pesti községi válaasztás. A megválasztott városatyák közül a legtöbb szavazatot kapta *Gebhard Lajos*

(2289) utána következett *Mátyus Arisztid* (2269.) *Deák Ferencz* pedig csak harmadik helyen volt 2002 szavazattal. Az akkori városatyák esküt tettek és arra esküdtek, hogy „a haza, alkotmány és törvényszerű király iránt mindenkor hűek lesznek.” Röviden adtam itt képét a régi Pestnek, amely alapját adta a mai modern Budapestnek. Hogy mi lett a régi Pestből, azt a rendelkezésünkre bocsátott adatok alapján alább vázoljuk.

Radó Richárd.

*

I.

A közművek.

Budapestnek óriási aránya fejlődése, mint tudjuk, az alkotmányos élet visszaállítása után a múlt század hetvenes éveiben, főleg a két városnak egyesítésétől kezdődőleg indult meg. Természetes, hogy e fejlődéssel kapcsolatban szükségessé vált a közlekedést, a közegészségügyet és a közbiztonságot szolgáló közművek építése is. A rohamos fejlődés folytán ezeknek kiépítése aránylag rövid idő alatt, mint az alábbiakban látjuk, óriási összegeket emésztett fel, s súlyos pénzügyi teherré nehezedett a főváros háztartására, annál is inkább, mert a befektetett tőkének csak egy része használtatott föl oly üzemek létesítésére, amelyek egyúttal a fővárosnak hasznos hajtó vállalatok is, s így az építési tőkét amortizálhatják. Így például az utazóknak burkolattal való ellátása és csatornázása semmiesetre sem sorolható a jövedelmező befektetések közé, sőt ellenkezőleg, azok fentartása még évenként tetemes kiadással jár.

Budapest utcaburkolatai a 70-es években is még elég kezdetleges állapotban voltak. Az utcáknak csak kis része volt burkolva, főleg természetes trachin kövekkel. A ma annyira elterjedt aszfalt-burkolatot, amely a kisebb forgalmu utvonalak, de főleg a gyalogjárók burkolására ideális burkoló-anyagnak mondható, 1871-ben alkalmazták először a régi Hatvani (most Kossuth Lajos) utcában, amelyet azután csakhamar a Váci-, Dorottya-, Nádor-utcák követtek. Ugyanezen évben készítették az első gránit-kövezka kövezetet és pedig a mai Múzeum-köruton (akkor Ország-ut). Ugyan- csak 1871. évben épült ki az első mai rendszerű utcaprofil, gránit szegélykövel kiemelt aszfaltozott járdával, fasorokkal és lámpásokkal szegélyezve, az uttest pedig kövezte. Így kiépített első uttest a Váci-körut volt. Főburkolatot 1873. év óta találunk Budapest utcáin. Első volt az Andrássy-ut (Sugár-ut), amely azonban csak 1876. évben nyílt meg egész hosszúságában. A hazai gyártmányu kerámit téglákat 1881. évben alkalmazták először a Kecskeméti- és Egyetem-utcákban.

Az első nagyszabású összehasonlító próbaburkolást 1877. évben a VII. kerületi Akácfa-utcában eszközölték. Az összes bel- és külterki utak jelenleg fekvő burkolata a fővárosnak mintegy 65 millió koronájába került.

Budapest csapadék- és szennyvízeinek levezetését a Dunába közvetíti a hatalmas, most már modern rendszerű csatornahálózat. Ezen modern csatornahálózatnak az 1891. évben kezdődő kiépítése a régi csatornák nagyobb-részt a Dunához vezető irányt követve, sugárrendszer szerint épültek s számos helyen, főleg a budai oldalon, csaknem minden egyháznál külön-külön torkoltak a Dunába.

A múlt század 60-as évéig épített csatornahálózat a budai oldalon 26.300 méter, a pesti oldalon pedig 54.000 méter hosszú volt. Az 1860. évtől 1891-ig ehhez még a budai oldalon 26.000 méter, a pesti oldalon pedig 113.500 méter hosszú csatornahálózat épült.

A dunai rakpartok kiépítésével az említett számos csatornanyílás megszűnt, a mellékcsatornákat összeköttették s Budán 14, Pesten pedig 6 főtorkolat maradt csak meg. A főtorkolatokat a 70-es évektől kezdve vasszerkezeti szilipkapukkal zárták el, hogy a Duna vízének behatolását magas vízállás esetén megakadályozzák. Ezen régi rendszerű csatornahálózatnak nagy hiányai voltak s a fejlődő Budapest igényeit kielégíteni nem tudta. De ettől el-

tekintve, főleg a pesti oldalra veszedelmet is rejtett magában, mert már közepes vízállásnál is a dunavíz a város kétharmad részébe behatolt s főleg záporosók alkalmával a víz a mélyekben fekvő területeket előntve, veszedelmes károkat okozott. A mai rendszerű csatornahálózat kiépítése, mint már említettük, 1891. évben vette kezdetét.

A múlt század közepéig, amint tudjuk, a főváros lakossága vízszükségletét a puttonyokban árusított dunavízzel fedezte. Végleges vízművet először a budai oldal kapott, mely az új-laki dunaparton 1882. évben épült ki végleg, napi 22.000 köbméter szállítóképességgel. Ezen vízmű a talajba vízszintes elhelyezett 200 méter hosszú szűrőcső felhasználása mellett termelte a vizet. A pesti vízmű építésével először 1867. évben kezdtek foglalkozni. Lindley Vilmos londoni szakértő tervei alapján ki is épült a pesti első, de csak ideiglenes vízmű a Margit-híd alatti dunaparton, amely az 1878—1879. években kibővítést nyert. Termelőképesége ezen vízműnek napi 20.100 köbméter volt. A folyton fokozódó igényeket azonban kielégíteni nem tudták még az 1889. évben felállított szűrőteleppel sem, a főváros lakossága vagy szűrőtlen dunavízet, vagy legjobb esetben dunavízzel kevert vizet kapott mindaddig, míg az 1892. évben föllépett kolera-járvány a mai káposztásmegyeri vízmű kiépítését dűlőre nem vitte. Igaz, hogy még ezután is hosszas tárgyalások voltak külföldi szakértők bevonásával, főleg azon kérdés fölött, hogy a vízmű a természetes, vagy mesterséges szűrési rendszeren alapuljon-e?

A mai végleges vízmű tervét az előző kísérletek alapján Kajlinger Mihály vízvezeték-i igazgató készítette.

A vízmű termelőképesége napi 240.000 köbméter viz szolgáltatására tervezetett, 13 kilométer hosszú partvonal felhasználásával. Jelenleg már több mint 70 kut van üzemben. A vízmű megoldása a lehető leghatékonyabb, pedig a külföldi szakértők véleménye ellenére épült ki így módon. A víz jó, a telep termelőképesége újabb kutak építésével fokozható ugyanarra, hogy egyelőre Budapestnek állandó vízhiánytól nem kell tartania.

Nagyfontosságú kérdés volt Budapest világítási kérdésének megoldása is.

Utcavilágításra kezdetben egyszerű olajlámpákat használtak. Budát 1777-ben, Pestet pedig 1796-ban kezdték ezekkel világítani. A múlt század 40-es éveiben még mindig az olajlámpákat alkalmazták utcavilágításra. Pestet 1846. évben 1500 olajlámpás világította. Ezek világítási költsége egy évre 29128 forint volt (pengő pénzben). Az 1864. évben feltűnnék az első kőolaj lámpások.

A gázvilágításnak a fővárosban való meghonosításával már Széchenyi István gróf foglalkozott 1845-ben. Azonban a terv csak később valósulhatott meg. Budán 1866 augusztus havában kezdte működését az osztrák légszűrő-társulat által a ma is fennálló gázgyár. Pesten pedig 1856. évben helyezték üzembe a józsefvárosi gázgyárat. Ebben bizony, mint sok egyébben, jóval megelőzött bennünket a külföld. London 1814-ben, Berlin 1826-ban, Páris 1829-ben, Bécs 1832-ben rendezkedett be gázvilágításra.

Jelenleg a főváros utcai közvilágítását a kőolajvilágításra még mindig használt kőolaj lámpáktól eltekintve 17.000 gázlámpás látja el.

A gázvilágítás mellett újabban tért hódít a villamos világítás is. Az 1893. évben kezdték építeni a most működő két villamos áramot szolgáltatató telepet. Újabban felmerült a terv, hogy a főbb utvonalat villanyvilágítással látják. Erre nézve a tárgyalások most vannak folyamatban s azt hisszük megvalósulást is nyer.

A két testvérvárost a hatalmas Duna választja el egymástól, a fejlődésnek fontos mozzanatát képezte az állandó hidak építése.

A pesti oldalt a budai részszel jelenleg hat híd köti össze.

Ezek közül legrégibb a Lánchíd, amely 1839—1849-ben épült. Egyike a világ legszebb hídjainak. Tervezője Clark Ádám angol mérnök volt. Építési költsége 13 millió koronát

tett ki. Ezt követte 1872—1876-ban a Margit-híd, az alsó (összekötő) vasúti híd, a felső (újpesti) vasúti híd, 1893—96. évben, a Ferencz József-híd 1894—96-ban, majd végül az Erzsébet-híd 1903. évben. Legszebb ezek között a legújabb hidetchnikai elvek szerint épített s merevített lánckerkezetű függő híd az Erzsébet-híd. Utszerkezete 18 méter széles a gyalogutak 3.5—3.5 méter szélesek.

Építése feljárók nélkül minegy 10 millió koronára tehető.

II.

Közelelmezés.

Az alkotmányos élet helyreálltával a főváros közelelmezési viszonyai nagyszámú, fontos teendőt róttak a fővárosra, amelyek előtt annál kevésbé lehetett kitérni, mivel a város rohamos fejlődésével szinte karöltve jelentkeztek a drágulásnak és az ezzel kapcsolatos egyéb hátrányoknak és visszaéléseknek jelenségei.

Pest város képviselőtestülete tehát első sorban és már 1868. évi január 22-én elhatározta, hogy a város belső részében elszórtan fennálló 32 magánvágóhid helyett hatósági kezelésben és felügyelet alatt álló marhaközvágóhidat épít s azzal egyidejűleg a József külváros két helyén tartott aprómarha és sertésvásárt, valamint a városi sorompón kívül levő nagymarha vásárt egyesíti és azokat az új marhaközvágóhid mellett rendezi be.

Ugy a közvágóhid, mint a marhavásár intézménye 1872. évi augusztus 15-én nyílt meg; első építési és berendezési költségük 1.703.613 forint volt, mely összeg azonban a későbbi pótkeruházásokkal mintegy 5 millió koronára emelkedett.

A marhaközvágóhídon az elmúlt évben levágtak 81.877 drb. nagymarhát, 100.844 drb. borjut és 39.154 drb. aprómarhát, (bírka, bárány, kecske.)

A marhavásártéren a múlt évben felhajtottak 107.843 drb. nagymarhát, 93.484 drb. borjut és 70.960 drb. aprómarhát, ebből vidékre és külföldre megvették 34.576 drb. nagymarhát, 1262 drb. borjut és 36.262 drb. aprómarhát.

Az egyre fejlődő főváros közelelmezési érdekeinek célravezető és szakszerű vezetése s fejlesztése érdekében mindinkább érezhetővé vált a tanácsban külön közelelmezési ügyosztály felállítása, ami 1885-ben be is következett. Ezen ügyosztály megteremtője és az első 12 éven át vezetője Matuska Alajos tanácsnok és későbbi alpolgármester volt.

Az élelmi cikkek elaprózott piacainak egységes nagy vásár keretében való tömörítése, ennek a vasúti és hajószállítás szükség-szerű berendezéseivel való felszerelése, az élelmi cikkeknek és a vásári közönségnek az időjárás viszonyosságai és egyéb káros behatások (pár, eső, hó, fagy, stb.) ellen való megóvása, végül az élelmiszerek sikeres ellenőrzése érdekében az új közelelmezési ügyosztály működési programjának egyik leg sürgetőbb feladatának tűzte ki a vásárcsarnokok létesítését. Több évig tartó előzetes tárgyalások után a főváros a vásárcsarnokok megépítését véglegesen 1891. évi május 13-án határozta el s tényleg azok 1897. évi február 16-án átadták a közhasználatnak. A központi vásárcsarnok, mely 10.400 négyzetméter területen épült, összes berendezésével együtt (hűtők, vasúti, berendezés, pince, alagút, stb.) 3.617.000 koronát, a kerületi vásárcsarnokok pedig 4.574.000 korona költség-gé igényeltek. Jellemző a központi vásárcsarnok forgalmának fejlődésére, hogy pl. az első évi (1897. évi) 283.289 métermázsas vasúti és hajón való felhozatal az 1907. évben 806.408 métermázsásra emelkedett, vagyis 10 év alatt a forgalom csaknem megháromszorozódott.

A marhaközvágóhid létesítésével a közvágóhídi intézmény csónakán mutatkozott s csak részben szolgált a közönségnek azon fontos közegészségi és közelelmezési érdekeit, amelyek ezen intézményhez fűződnek. Ugyan-is a sertéshus, tehát a közönség húsziükségletének ezen jelentékeny része, továbbra is a hentesek nagyszámú magánvágóhidjáról került ki. Ez okból már a nyolczvamos években megindították a tárgyalások egy sertésköz-

vágóhid felállítására. 1890. évi december 10-én a közgyűlés el is határozta az intézmény létesítését, az azonban különböző technikai és elemi akadályok folytán csakis 12 év múlva: 1902. évi május 1-én készült el. A sertésközvágóhíddal egyidejűleg annak északi oldalán zárt sertésvásár, déli oldalán pedig szabad sertésvásár rendeztetett be. Az egész telep építési és berendezési költsége 4.800.000 korona volt. A sertésközvágóhídon a múlt évben leszurtak 296.382 drb. sertést és 12770 drb. süldőt és malacot. A zárt sertésvásár ugyanezen évi felhajtása 291.599 drb. sertés, átlag 138 klgr. súlyban és 12.714 drb. süldő és malacz, átlag 37 klgr. súlyban.

A marhavásárt a főváros 1872-ben szervezte ugyan, ez azonban a vásári kereskedés szabályozására nem terjedt ki. Így azután a vásár fejlődésével a vásári kereskedelemben számos elfajulás, a tisztességtelen kereskedés és üzérkedés számos fajtája mutatkozott, melyek az elővásárlás, ismét eladás, szabálytalan elszámolás és a hitelezések körüli visszaélések sokféle formáiban a vásárnak, de egy-szersmind a főváros közelelmezésének is nagy hátrányára voltak. E bajokat kívánta a főváros orvosolni, amikor hosszas tárgyalások után a közgyűlés 1892. évi május 20-án elhatározta egy marhavásártéri vásárpénztár felállítását.

Az intézmény versenytárgyalás alapján a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Magyar Ipar és Kereskedelmi Bank által együttesen alapított Marhavásárpénztár Részv. Társaság formájában 1897. évi december hónap 20-án nyílt meg.

E vásárpénztári vállalat tíz éves engedélyidejének lejártával a főváros az érdekelt mezőgazdák és mézárásokkal együttesen ilyen vállalat céljára maga alapított részvénytársaságot, melynek 2 millió korona alaptőkéjéből 55 százalék állandóan a főváros tulajdonában marad, úgy, hogy a főváros ezen intézmény vezetésében a döntő befolyást magának mindenkorra biztosította.

A főváros tehát ezen vásári intézményt a magánvállalkozás köréből kiemelve, azt az érdekelt gazdasági szakkörökkel együttesen, kereskedelmi alapon, részvénytársaság formájában állította fel. Ezáltal a főváros nemcsak a közbizalmat kívánta az intézmény iránt minden oldalról biztosítani, hanem módot akart találni arra is, hogy a vállalatban résztvevő többi érdekkörök is jogos érdekeiket a főváros érdekeinek keretében, illetve azokkal összhangban érvényíthetessék. Az új „Budapesti állatvásárpénztár r. t.” 1907. évi december 20-án kezdte meg működését, s annak első évi sikeres alapján a főváros legutóbb 1908. évi december 2-án elhatározta, hogy az intézmény működését is sertésvásárra is kiterjeszti.

Az életszükségleti cikkek tekintetében beállott drágaság, mely különösen a húsfélék terén mutat állandóan emelkedő irányzatot, a hatóságot arra készítette, hogy a közfogyasztás számára olyan újabb hústáplálékot hozzon a piacra, amely olcsóságánál fogva és tápértékével a szegényebb néposztály körében a nagymértékben megdrágult mara- és sertéshúst pótolni képes legyen.

Ilyen körülmények között határozta el a főváros, hogy a lóhúst emberi élvezetre közfogyasztásra bocsátja és pedig, hogy a lóhús valóban olcsón, de kifogástalanul egészséges minőségben és minden egyéb vizsgálás kizárásával kerüljön forgalomba, a főváros a lóvágást és feldolgozást, valamint a lóhústermékek kimérését hatósági kezelésben, közszégi üzem keretében rendezte be, ezen üzemre nézve pedig kimondatott, hogy az nyerészkedés kizárásával, önköltségen folytatandó.

A közszégi kenyérgyár a X. ker. Százados-uton, a Hungária-körut közelében épült mintegy 1600 négyzetöltnyi területen. A kenyérgyár napi 25.000 kg. sütésre alkalmas, úgy hogy ez a mennyiség kisebb pótkerendezéssel 30—35.000 kg. kenyér termelésére fokozható. Az intézmény épületeinek, gép-és egyéb berendezéseinek összköltsége körülbelül 550.000 korona.

(Folytatjuk.)